

**RAIMO HAKOLA,
NIKO HUTTUNEN &
OUTI LEHTIPUU**

**Maan Suola:
Kirkkokäsikirjan
evankeliumitekstien
kommentaari,
3. vuosikerta. Helsinki:
Kirjapaja 2014. 505 s.**

Maan Suola -kommentaari selittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Evankeliumikirjan kolmannen vuosikerran mukaiset evankeliumitekstit. Sen ovat kirjoittaneet Helsingin yliopiston tutkijat Raimo Hakola, Niko Huttunen ja Outi Lehtipuu ja se on jatkoa vuonna 2012 ilmestyneelle *Alussa oli Sana* -kommentaarille, joka sisältää ensimmäisen vuosikerran tekstit. Sarja tulee täydentymään kolmannella osalla, joka katkaa toisen vuosikerran tekstit.

Tekijöiden mukaan *Maan Suola* on suunnattu lukijakunnalle, jonka tehtävä on valmistaa Evankeliumikirjan pohjalta saarnoja ja puheita. Teos on hyödyllinen materiaali Raamatun lukemiseen kaikille, jotka ovat kiinnostuneita Raamatun uusimmasta tutkimuksesta. Kommentaarin avulla lukija voi saada melko helposti käsityksen siitä, miten tieteellinen eksegeettinen tutkimus voi hyödyntää Raamatun kirkollista selitystä. Arviossani keskityn pohtimaan kommentaarin soveltuvuutta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papin käyttöön saarnojen ja puheiden valmistelussa.

Edeltäjänsä tavoin *Maan Suolan* selitykset perustuvat eksegeettiseen tutkimukseen, jossa evankeliumitekstit liitetään osaksi toisen tempelin ajan juutalaisista uskonnollista ja sosio-poliittista todellisuutta. Viittaukset juutalaisiin lähteisiin ja rabbiiniseen kirjallisuuteen taustoittavat todellisuutta, jossa evankeliumit saivat syntynsä. Jeesus-liike ei syntynyt tyhjiössä vaan osana moninaista kulttuuria, jossa kirjalliset perinteet hakivat vielä muotoaan. Sen tähden viittaukset kanonisten tekstien ulko-

puolisiin juutalaisiin ja varhaiskristillisiin lähteisiin ovat evankeliumien sanoman ymmärtämisen kannalta perusteltuja.

Kommentaarin avulla lukija voi päivittää tietojaan ajanhistoriasta ja tekstin ymmärtämisen kannalta keskeisistä historiallisista lähteistä. Myös eksegeettisesti orientoitunut lukija löytää kommentaarista uusia näkökulmia. Esimerkiksi varhaisen Jeesus-liikkeen suhde Qumranin yhteisön opetuksiin tulee nyt monipuolisesti esille taustoitettaessa evankeliumitekstien sisältämiä kiistakysymyksiä. *Maan Suola* piirtää Jeesusken ajan juutalaisuudesta ja varhaiskristillisyydestä dynaamisemman kuvan kuin aikaisempi suomenkielinen kommentaarikirjallisuus.

Useissa kohdissa kommentaarin selitykset kehottavat lukijaa varovaisuuteen tulkittaessa Jeesusken ja fariseusten välisiä kiistakeskusteluja, jotka heijastavat pikemminkin evankeliumien kirjoittamisen aikaisista kirkon ja synagogan välistä konfliktia kuin Jeesusken suhdetta aikansa juutalaisiin ryhmiin. Toisaalta Johanneksen evankeliumissa esiintyvää juutalaisten kategorista demonisointia voidaan tuskin verrata filosofikoulujen tai juutalaisten ryhmien keskinäiseen syytelyyn, kuten kommentaarin 3. paastonajan sunnuntain tekstin selitys antaa ymmärtää. Kyse oli paremminkin jo antiikissa tunnetusta juutalaisvastaisuudesta, jota pakanakristillisissä seurakunnissa pyrittiin ohjelmallisesti hyödyntämään. Näiltä osin Johanneksen evankeliumin kriittinen tarkastelu olisi voinut olla terävämpää. On tärkeää paljastaa ja katkoa kirkollisen antisemitismin juuret sieltä, missä ne teksteissämme esiintyvät yrittämättä selittää niitä parhain päin osana uskonnollisten koulukuntien retoriikkaa.

Raamatun alkukielten hallinta on perinteisesti ollut keskeinen vaatimus niille, jotka toimivat kirkon opetusvirassa. Tämä seikka tulee kommentaaria lukiessa sano-

mattakin selväksi. Ilman riittävää alkukielten hallintaa moni tekstin yksityiskohta jää ymmärtämättä ja vaille riittävää huomiota. Kreikankielisten termien selitykset tuovat lisävaloa tekstin ymmärtämiseen ja saattavat rohkaista kreikan alkeet hallitsevaa sananselittäjää ottamaan hyllystä Novuminsa aktiiviseen käyttöön. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kielellisiä nyansseja on selitetty maltillisesti ja esiin nostetut kysymykset ovat tekstin ymmärtämisen kannalta perusteltuja.

Maan Suola tarjoaa välineitä hahmottaa evankeliumien vaikutus- ja tulkintahistorian moninaisuutta. Tässä mielessä erityisen ansiokkaita ovat monet viittaukset apostolisiin isiin ja kirkkoisien selityksiin gnostilaisista teksteistä unohtamatta. Tämän ohella kommentaareissa huomioidaan aikaisempaa kommentaarikirjallisuutta enemmän myös antiikin filosofinen lähdemateriaali. Esimerkiksi stoalaisen Epiktetoksen opetukset muodostavat mielenkiintoisen materiaalin pohtia evankeliumien sanomaa osana antiikin aatemaailmaa. Myös vertailut kreikkalais-roomalaiseen mytologiaan ja legendoihin avaavat evankeliumien tekstiä uudella tavalla ja tarjoavat selittäjälle yllättäviäkin näkökulmia evankeliumitekstien perustaviin teemoihin.

Vertailevan materiaalin runsaus on teoksessa sekä vahvuus että heikkous. Joissakin tapauksissa sen esittäminen on hivenen luettelonomaista ja viittaukset Raamatun ulkopuoliseen materiaaliin jäävät pinnallisiksi. Kirkollisessa kontekstissa selitettävän tekstin muodostaa evankeliumiteksti sellaisena kuin se on meille talletettu Raamatussa, eivät evankeliumien taustalla vaikuttaneet traditiot, vaikka ne auttavat ymmärtämään edellistä. *Maan Suola* -kommentaarisissa tämä jaottelu katoaa paikoin näköpiiristä, jolloin selitettävä kohde pirstaloituu vertailevan lähdemateriaalin joukkoon ja kadottaa oman teologisen intensionsa.

Maan Suolan taustalla on eksegeettinen paradigma, jonka mukaan tekstillä ei ole vain yhtä kirjoittajan tarkoittamaa alkuperäistä merkitystä. Kirkon julistus on ollut alusta alkaen moniäänistä. Kirkollisen selityserinteen näkökulmasta tämä tieteellisen eksegetiikan lähtökohhta on haasteellinen, koska kirkon opetusvirkaan sitoutunut selittäjä joutuu aina sopeuttamaan sanomansa kirkon yhtenäiseen tunnustukseen ja Raamatun tulkinnan perinteeseen. Toisaalta kirkollisen tulkintahistorian moninaisuus ei vielä riitä perusteeksi sille, että tekstillä itsessään ei ole selvää teologista intentiota tai että sitä ei voisi tieteellisin metodein tavoittaa. Vaikka kullakin evankeliumilla on oma teologinen profiilinsa – joka toki voi olla jännitteissä suhteessa kirkon tunnustukseen – on muistettava, että myös kaanonin muodostuminen oli teologinen prosessi. Uudesta testamentista on siten mahdollista löytää wittgensteinilaista perheyhtäläisyyttä muistuttava teologinen koheesio. Ei ole sattumaa, että luemme kirjoissa Matteusta, Markusta, Luukasta ja Johannesta, mutta emme Tuomaan tai Filippuksen evankeliumeja. Uuden testamentin teologinen profiili ei ole välttämättä niin hajanainen kuin mitä *Maan Suolan* selityserinteen perusteella voisi päätellä.

Jeesuksen passio- ja ylösnousemuskertomukset muodostavat kirkon julistuksen ytimen. Näiltä osin selityksissä lukijaa ei ole raskautettu Jeesuksen kärsimyshistorian villemillä teorioilla. Kirkon tunnustuksen näkökulmasta *Maan Suola* hyödyttää saarnaajaa, joka etsii kirkon ylösnousemususkon historiallisesti kestävästä perustaa. Pääsiäisen tapahtumiin liittyvien tekstien selitykset osoittavat nykytutkimuksen valossa, miten tradition ja tulkinnan kehitys ei pysähtynyt kanonisiin teksteihin, vaan jatkui apokryfisessa kirjallisuudessa (esimerkiksi *Pietarin evankeliumi*) ja gnostilaisissa dialogeissa (esimerkiksi *Keskustelu Vapah-tajan kanssa*). Historiallisesti luotet-

tavan ytimen muodostavat varhaisen Jeesuksen seuraajien kokemukset ylösnouseen kohtaamisesta.

Maan Suola on oiva työväline saarnaan kuuluvan eksegeettisen analyysin valmistamisessa ja päivittämisessä, jos opinnoista on kulu-nut jo tovi tai jos tieteellisen eksegetiikan merkitys Sanan selittämisessä on avautunut vasta käytännön työn haasteissa. Monipuolinen Raamatun ulkopuolinen lähdemateriaali auttaa tekstin selittäjää jän-tevöittämään näkemystään, vaikka moninaisen lähdeaineiston jakaminen kuulijoille itse saarnatilanteessa saattaa paremminkin hämmentää kuin selvittää kuulijoiden ymmärrystä tekstistä. Tämä jäänee saarnaajan pastoraalisen harkinnan piiriin. Kommentaarin kriittinen hyödyntäminen edellyttää itsenäistä perehtymistä lähdemateriaaliin, joka on koottuna kirjan lopussa olevaan luetteloon. Kasteeseen ja ehtoolliseen liittyvien kirkkovuoden tekstien kohdalla rituaalitutkimuksen ja kognitiivisten metodien tutkimusloket olisivat voineet tuoda uusia, kirkollisen kontekstin huomioivia näkökulmia näiden tekstien selittämiseen – ehkäpä kommentaarisarjan kolmas osa korjaa tätä puutetta.

Maan Suola oli ”koekäytössä” syksyllä Korson seurakunnan papistolla, jonka jälkeen koko sarja päätettiin tilata seurakuntaan.

RISTO AUVINEN, TEOL. MAIST.

KIRSI VALKAMA, HANNE VON WEISSENBERG & NINA NIKKI (TOIM.)

Raamattu ja magia. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 110. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura 2016. 354 s.

Ovatko uskonto ja magia toisilleen vastakkaisia tapoja kommunikoida yliluonnollisten voimien kanssa vai onko kyse samasta ilmiöstä? Joukko pääosin Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan tutkijoita etsii vastausta kysymykseen Raamatun syntyajan kontekstissa teoksessa *Raamattu ja magia*. Kirjassa magia ymmärretään nimenomaan tutkimuksessa käytetyksi käsitteeksi ja analyttiseksi työkaluksi, jonka avulla pyritään ymmärtämään uskonnollista ajattelua ja toimintaa ilman arvottavaa vastakkainasettelua. Magia yhtenä uskonnollisuuden ilmentymänä onkin viime vuosina ollut vilkkaan keskustelun kohde uskonnon ja historian tutkijoiden parissa. *Raamattu ja magia* tarjoaa monipuolisen ja asiantuntevan katsauksen aiheeseen.

Teoksen johdanto esittelee artikkeleiden lähtökohdat ja keskeisen sisällön teemoittain. Lukija saa seikkaperäisen kuvauksen kirjan lähtökohdista, annista ja keskeisimmistä teeseistä. Toimittajat korostavat, että lähtökohdana on uusimmassa tutkimuksessa vallitseva näkökulma magian ymmärtämiseen. Se pyrkii purkamaan viime vuosikymmeniin asti vaikuttanutta vastakkainasettelua ”oikean” uskonnon sekä ”vääristyneen” ja ”toisten” harjoittaman magian välillä. Tässä valossa lukijaa olisi palvellut nykyistä kattavampi tutkimushistorian esittely: esimerkiksi István Czachesz, Martti Nissinen ja Elisa Uusimäki viittaavat artikkeleissaan varhaisemman tutkimuksen teorioihin ja käsityksiin, mutta aiheen keskitetty ja perinpohjainen käsittely jää kirjasta puuttumaan.